

Munkavállalók (18.)

Határon innen, határon túl (I.)

Ha most visszalapoznánk a riportsorozat első oldalaira, olyan állítással találkoznánk, ami nem felel meg teljességgel a valóságnak. Vagyis részben hazugságnak tűnhet. Pedig semmiféle ebbéli szándék nem vezérelt, efelől megnyugodhat, aki olvassa ezeket a sorokat. Részigazságot írtam le, amikor azt mondtam, hogy ottjártamkor nem dolgoztak magyarországiak a farmon. Pedig egy akadt közülünk, Csóka János, aki Romániában született és nevelkedett. A Ceaușescu bukása előtti hónapokban szökött át a román–magyar határon. Viszonylag könnyű dolga volt sok sorstársával ellentétben, hisz ő nem több száz kilométerről indult neki keresni a jobb életet, hanem az országhatár közeléből. Így minden adott volt számára ahhoz, hogy jól felkészüljön a szökésre. Terepismerete nem hagyott kívánnivalót maga után, megfigyelhette a határőrség mozgását, tudta az őrségváltás pontos idejét, és azt is, mikor lanyhább a határvédelem. A legnagyobb veszélyt a kutyák jelentették.

Csóka János visszahúzódó ember volt, az angliai munkacsoportból is csak kevesekkel állt le beszélgetni. Szabadidejében a barakk előtti lócán üldögélt, vagy a mesterséges öntözésre használt szemközti tó partjáról etette a vadkacskákat. Hosszan mészázott a lassú fodrozású víz fölött, amint a szél ide-oda mozgatta a felszínt. Egy alkalommal mellészegődtem, eleinte szótlanul dobálgattuk a gabonamagvakat. Tüntetőleg úgy viselkedtem, mintha tudomást sem vennék ottlétéről. Pedig célzatosan miatta jöttem le a partra. Meg akartam ismerni a „vezeklő” embert. Mert annak tűnt, sokkal inkább, mintsem különecnek. A vízmadarak tűntek leginkább megfelelő témának a beszélgetés elkezdéséhez.

„Odahaza sokat jártam vadászni vadkacskára, apámmal telente bejártuk a környék nádasait. Még mielőtt a tojók fészkeltek volna...” – mondtam anélkül, hogy tekintetem felemeltem volna a kecsesen úszkáló jóságokról. Még egy ideig a vadmadarak és a vadászat köré fontam a beszélgetés fonalát, majd ügyelve arra, hogy el ne riasszam a becserkészett „vadmadaramat”, személyesebb témára terel-

tem a szót. Kiderült, hogy mindketten azonos vidékről származunk, még közös ismerőseink is vannak. Innentől szabad lett a pálya, amikor csak lehetőség nyílt rá, találkoztunk.

Mivel közvetlenül az államhatár melletti faluból származott, értelemszerűen bőven hordozott tarsolyában disszidensekkel kapcsolatos történeteket. Ahhoz, hogy saját élet-történetét is elmesélje, még el kellett telnie egy kis időnek. A bizalom virágai lassacskán szárba szökkentek ugyan, de a szírombomlásig még várnom kellett. Addig is érdeklődéssel hallgattam a hajdani kommunista „karanténból” menekülőkről szóló történeteket.

A román diktátor 1989. decemberi bukása és kivégzése előtt Magyarország már befogadta a Romániából érkező menekülteket. A román hatóságok megerősítették a határvédelmet, így csak alapos előkészülettel, terepismeret birtokában, némi agyafúrtsággal sikerülhetett kijutni az országból. De sokan voltak az áldozatok is. Sorsok, életek dőltek el egy szempillantás alatt. A remélt szabadság sok esetben délibábként libbent tova. A sortűz után tágra nyílt, merev pupillák tükrözte báránnyelű csendes vonulásává szelídült a nemrég még vággyal teli tekintet.

Így, harminc év elteltével már csak a megmaradt állami épületek maradványai sejtetik a hajdani szigort. A valamikori kőolajkút-úton futkározik a csend, ritkán téved ember arra. A vasúti töltés közeli bokrokból fácánok ropognak fel, ha valaki megzavarja a csipkerózsikai idillt, őzcsorda szökell riadtan. Az egykori hírhedt határőrkaszárnya kivert ablakokkal, vicsorgó téglafalakkal, szellembirodalomra emlékeztető elhagyatottságban áll a szántóföld közepén.

Hány és hány reménykedőnek omlott össze minden álma ezen a helyen! Dróttal összekötözött csuklóval, félig lemeztelenítve, étlenszomjan, megalázottan, a tűző napon hosszú órákon át kínozták őket. Mennyi kétségbeesett ordítást, sikolyt nyeltek el, raktároztak pórusaikba a málló vakolatú falak, és mennyi kárörvendő vigyort, kéjes fintort, a kínzó kielégültségét. Mert sokakat nemcsak

a kötelesség vezérelt, hanem a vakbuzgóság, a gyűlölet is: a senkik hatalma, amikor élet és halál uraivá válnak.

A határ menti magyarlakta falvak lakossága igencsak megsínylette a kialakult helyzetet, hisz a fiatalok java része továbbállt, az üresen maradt otthonokba roma családok és a szomszédos román falvakból érkezettek költöztek be. Érselénd forgalmas falu volt abban az időben, no nem a turisztikai látványosságok vonzották az oda érkezőket, hanem a vágy, hogy kijussanak a szabad világba. A településig eljutni vonattal volt a legveszélyesebb, az állomáson fegyveresek igazoltattak, és aki nem tudott hitelesnek tűnő történettel előállni, az könnyen bajba került. Székelyhíd irányából jövet a vasút egy szakaszon szinte hozzásimul az országhatárhoz, a vészféket meghúzva gyakran megállították ott a vonatot, és uzsgyi neki, pillanatok alatt már túl is jutottak a mindenre elszántak.

Egy nap két Hargita megyéből érkezett fiatalember szállt le a vonatról az állomáson. Az előtt Nagyváradon időztek. Az ottani napilapban egy minden valóságtartalmat nélkülöző apróhirdetést adtak fel, a hitelesség kedvéért a román nyelvűben, azzal a szöveggel, hogy Érselénden egy bizonyos házsám alatti ingatlan eladó. Ahogyan az várható volt, a vasútállomáson igazoltatták őket. Lobogtatták is a román napilapot, a golyóstollal bekarikázott apróhirdetésre is ráböktek, házvásárlási szándékuk bizonygatása ellen a kiskatonának sem lehetett kifogása.

1988 júniusában már pirkadat után két fiatalember biciklit tolvá, hátán vasvillával a határon bóklászott. Minden lehetőségre számítottak, irataikat, a végzettségüket igazoló papirozt – hogy egy esetleges motozaskor nehogy megtalálják náluk – a kiherélt bicikli-pumpába rejtették. Amint meglátták az első arra cirkáló határórt, integetni kezdtek neki, majd odaérve hozzá megkérdezték, hogy kimehetnek-e a kaszálóra szénát gyűjteni. Mert nem szeretnék, hogy valami kellemetlenségük származzon belőle – működésbe lendült a legjobb védekezés a támadás elve. A kiskatona nyugtatgatta is őket, hogy bátran mehetnek, csak vigyázzanak, mert a lucernás rányúlik egészen a határra.

A fiúknak csak ennyi kellett, egy ideig maszatoltak a szénával, majd egy óvatlan pillanatban át is inaltak a túloldalra. Egyikük nő volt, otthon maradt felesége nem várta ki a

törvényes családegyesítést, még az év augusztusában férje után szökött. Bátorsága mellé szerencse is társult, az érseléndi állomáson megúsza az igazoltatást. Embercsempészekhez akart eljutni, két nevet tudott, őket kereste. Mivel első hallásra a Hídvégi név tűnt neki rokonszenvesebbnek, felőlük érdeklődött a falubeliektől. A legszélső házban laktak. Amikor benyitott az udvarra, és feltárta az eléje siető asszonynak jövetele okát, az összecsapta a kezét, és azt mondta, máris menjen haza, hogyan is gondolt egy ölbe való kislánnyal ilyenmire vállalkozni.

„Igaz, itt van a határ, de jöjjön, nézze meg, csak úgy nyüzsögnek a katonák, mindegyik kutyával járörözik, emellett pedig rejtett megfigyelőállásaik vannak.” Még azt is tudni vélte, hogy a közelben hetek óta nyáját terelgető „csobán” valójában bundába bújtatott szekus őrnagy. „Maga nem tudja, hogy éjszakánként mi zajlik a kertünk mögött, ütök-verik, akiket elfognak, sem a nőknek, sem a gyerekeknek nem kegyelmeznek ezek” – sápitózott tovább Hídveginé. De látva a fiatalasszonyt és a vele együtt érkezett másik nő hajthatatlanságát, végül is megengedte, hogy estig maradjanak, addig, amíg hazajön a férje a munkából. „De addig is öltözzenek át, menjenek a kertbe, és fogjanak neki a korai érésű szőlőt szüretelni, hogy ha valakinek szemet szúrnának, akkor azt mondhatják legalább, hogy rokonként segédkeznek” – tette meg az óvintézkedést a háziasszony, és közben süttöt-főzött, paprikás csirkével traktálta az idegeneket. Estefelé megjött a ház ura, s végül is beadta a derekát, a falutól jó tíz kilométerre átsegítette a két asszonyt és a gyermeket. Tette mindezt teljesen ingyen, emberségből.

Azon az éjszakán dörgött, villámlott, szakadt az eső, ez volt a szerencsájük. A fiatalasszony a hosszú úton végig ölben cipelte a kislányt, sárosan, kimerülten jutottak el az első magyarországi faluig, ahol épp belebotlottak egy ottani határörbe. „Talán csak nem olyan szerencsém van, hogy szökevényeket fogtam?” – kérdezte kedélyesen a kiskatona. Megható volt a férjével való viszontlátás pillanata, köd ülte meg a tekintetet. Az érzelmeiket nem lehetett kalodába zárni. Újsütetű barátommal jóval később találkozott a fiatalasszony Magyarországon, akkor mesélte el szökésének történetét.

(Folytatjuk)

D. Mészáros Elek